

Ali Arslan*

1973'ten Günümüze Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Samsun'un Siyasi Yapısı**

Demokrasi kısaca, halkın yönetimi demektir. Eski Yunanca'da halk anlamına gelen "demos" ve güç "kratos" anlamına gelen sözcüklerin bileşiminden doğmuş bir terimdir (Çeçen, 2000: 55). Demokrasi insanlara, kişilik ve yeteneklerini geliştirebilecekleri en elverişli toplumsal ortamları hazırlar. Demokratik sistemde halkın yönetime doğrudan katılımı esas olmakla birlikte, artan nüfusun yanı sıra, git gide karmaşıklaşan toplumsal ve siyasal yapının da bir sonucu olarak günümüz toplumlarında, antik Yunan'da olduğu gibi, doğrudan katılımın esas olduğu bir demokrasiden söz imkânsızdır. Tarih süreci içinde, demokrasi anlayışı da evrimleşerek, doğrudan katılımcı demokrasi anlayışı yerini, çoğulcu-temsili demokrasi modeline bıraktı. Kışlalı'nın da (2003: 238-239) belirttiği gibi çağdaş demokrasiler liberal demokrasi ve sosyal demokrasi olarak 2 kategoride incelenebilir.

Öte yandan muhalefet, demokratik sistemin vazgeçilmez unsurlarından birini oluşturur. "İktidar her siyasal sistemde vardır; ama 1muhalefetin yasal olarak tanındığı ve güvence altına alındığı tek

---

* Yrd. Doç. Dr. D. Ali Arslan, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, öğretim üyesi, Tokat.

** Bu çalışmada yer alan verilerin bir bölümü, Samsun Sempozyumu'na bildiri olarak sunulmuştur.

siyasal sistem demokrasidir” (Kışlalı, 2003: 244). Demokratik sistemler, toplumdaki her kesimin yasal zeminlerde bir araya gelip örgütlenerek (Duverger, 1993; Teziç, 1976), siyasal iktidarın şekillenişinde söz sahibi olma savaşımına uygun zemini hazırlar. Bu siyasi mücadele süreci içinde, iktidara ulaşmanın en önemli yolu seçimler de elde edilen başarıdan geçer. Siyasi partilerin, iktidar mücadelesindeki başarısını, onların bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirme becerileri belirler. Seçimlerin temelinde ise, “insanın akıllı bir yaratık olduğu ve kendisi için iyi olanla, kötü olanı ayırt edebileceği” (Kışlalı, 2003: 238) varsayımı yatar.

Bireyler seçimlerde oy verirken, vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin ya da insan olarak en temel haklarından birini (Çeçen, 2000) kullanmanın ötesinde bir siyasi davranış sergilemektedirler. Seçimlerdeki siyasal tercihleri ile bireyler, ülkenin yönetimine belirli bir dönem süresince yön verecek, toplumun değişim rotasını, toplumdaki bireylerin uyacakları kuralları ve oynayacakları rolleri belirleyecek (Arslan, 2003) güce ve konuma sahip siyasi elitlerin (Arslan, 2005-a; Arslan, 2005-b; Arslan, 2005-c; Arslan, 2004; Frey, 1965) kimler olacağını, bunun da ötesinde ülkenin bugünü ve yarınlarını şekillendirecek siyasal sistemi (Kışlalı, 2003: 238-268) de belirlemiş olmaktadır.

Kısacası bireyler bu davranışları ile siyasal gücün (Bachracah, 1961), siyasi partiler (Albayrak, 2004; Ayata, 1992) arasındaki dağılımı belirlemekte ve toplumsal iktidarın yapısını (Dahl, 1961) da şekillendirmektedirler (Glasgow & Alvarez, 2005: 245-248).

Seçimler, özellikle de demokratik seçim sistemlerine dayalı seçimler dikkate alındığında, dünya genelinde demokratik ülkelerin sayısı diktatörlükle yönetilen ülkelerin sayısını ancak 1992 yılında, geçebilmiştir. Öte yandan, 1946 yılında dünyada 67 bağımsız ülke var iken bu sayı 2000 yılında 190'ı bulmuştur (Golder, 2005: 105). Bununla birlikte, dünya genelinde siyasi değişimin yönü demokrasinin lehine bir gidişat sergilemektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bireylerin seçimlerdeki siyasal davranışları (Aksoy, 200: 31-32) ve bunun sonuçları, günümüzde siyaset bilimcilerin üzerinde durdukları önemli araştırma alanlarından. Özellikle, bireylerin seçimlerdeki siyasal davranışlarının siyaset kurumunun yapı ve işleyişine, daha öz bir anlatımla toplumun siyasal yapısına etkisi, siya-

set sosyolojisi alanında çalışan sosyal bilimciler için oldukça önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Özellikle parlamento genel seçimleri (Azpuru, 2005; Colomer, 2005; Dardanelli, 2005; LeDuc, 2005; Schaap, 2005; Sullivan, 2005; Thalang, 2005) ve başkanlık seçimleri (Rybar, 2005; Jones, 2005; Sagas, 2005; Wong, 2004), dünyada çok sayıda araştırmacının dikkatini çekmiş ve önemli çalışmalar ortaya konmuştur. Bununla birlikte, hem ülkenin genel siyasi yapısı ve hem de yerel siyasi yapının şekillenişinde belirleyici rol oynayan yerel seçimlere (Game, 2004; Coulson, 2004), genel seçimlere gösterilen ilginin gösterildiği söylenemez (Green, 2003: 1083-1084). Çalışmaya yerel seçimlerin de dahil edilmesinin nedeni, bu boşluğun giderilmesine katkıda bulunmaktır.

Araştırmada, dünden bugüne Samsun'un siyasi kültüründeki değişim incelenirken, Samsunluların siyasal tutum ve davranışlarının Samsun'un genel siyasi yapısına yansımaları temel alınmıştır. Bu bağlamda siyaset sosyolojisinin metod ve tekniklerini (Altunışık, 2004; Bulmer, 1994; Gilbert, 1994) kullanılarak, 1970'li yılların başından günümüze Samsunluların sosyo-kültürel anlamda siyaset yapma geleneğine ve bu geleneğin zaman içindeki değişimine de bir ölçüde ışık tutulmuş olacaktır. Bunu yaparken, yerel seçim sonuçları yalnızca Samsun bazında incelenmeyecek. Samsun ilinin yanı sıra, tümevarımcı bir bakış açısından hareketle, bu süreçteki yerel seçimlerin, Türkiye geneli bakımından sonuçları da incelenecek. Bu sayede Samsun'un, Türkiye'nin genel siyasi yapısı içinde yeri de ortaya konmuş olacak.

1973 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

Yerel seçim sonuçları sosyal bilimcilere, ülkenin genel siyasi yapısı bakımından olduğu kadar, yerel siyasi yapısının belirlenmesi doğrultusunda da çok önemli ipuçları verir. Bu gerçekten hareketle, ilk olarak 1973 yerel seçim sonuçları incelendi. 9 Aralık 1973'te gerçekleştirilen 1973 yerel seçimleri, 12 Mart askeri müdahalesinden sonra yapılan ilk yerel seçimler olması bakımından, Türk toplumunun siyasi yaşamında büyük önem taşır. Başta Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Eskişehir olmak üzere toplam 33 ilde CHP, 22 ilde AP, 3 ilde MSP, 1 ilde DP ve 8 ilde Bağımsız adaylar belediye başkanlıklarını kazanmışlardır.

1973 yerel seçim sonuçları genel olarak incelendiğinde, Türkiye genelinde ve Samsun özelinde siyasi gücün dağılımı ve değişim düzenlilikleri konusunda, çarpıcı bulgularla karşılaşılır. Bu seçim so-

nucunun da teyit ettiği önemli bir bulgu, 1963'ten 1970'li yıllara, sağ partilerin Türkiye genelinde, bir gerileme süreci yaşadığı gerçeğidir. Bu süreç içinde sağ partilerin oy oranı, yüzde 50'den yüzde 44'e düşmüştür. Buna karşın sol partilerin gücünde ise yüzde 9'un üstünde bir artış gözlemlenir. Bir başka anlatımla, sol partilerin toplam oy oranı bir önceki seçimlerde yüzde 33,24 iken, 1973 seçimlerinde yüzde 42.4'e yükselmiştir (Tablo 1). Sol kanadın oy oranlarındaki bu hızlı artış, doğal olarak kazanılan belediye başkanlığı sayısına da yansımıştır.

Tablo 1: 1973 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	Türkiye Geneli	
		(Belediye Başkanlığı)	Samsun (İl Genel Meclisi)
1973	Sağ Partiler Toplamı	44.26	59.06
	Sol Partiler Toplamı	42.42	38.13
	Diğerleri	13.31	2.81
	Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-a Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Tablo 8: 1973 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

	Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	Samsun	
		Sayı	(%)
1973	Sağ Partiler Toplamı	760	46.23
	Sol Partiler Toplamı	551	33.52
	Diğerleri	333	20.25
	Toplam	1644	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-a Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Sol kanadın temsilcisi Cumhuriyet Halk Partisi, aldığı yüzde 37.09 oy oranı ile, Türkiye il genel meclisi seçimlerinden galip çıkmıştır. Bununla birlikte Adalet Partisi, il genel meclisi seçimlerindeki yüzde 32.32'lik oy oranına rağmen, belediye başkanlığı seçimlerinde 1644 belediye başkanlığının 619'unu kazanarak, kazanılan belediye başkanlığı sayısı bakımından birinci parti olmuştur. Belediye başkanlığı seçimlerinde de AP'den yüzde 9 daha fazla oy alan CHP'nin kazandığı belediye başkanlığı sayısı 551 olup, bu sayı AP'nin belediye başkanlığı sayısının altındadır (Tablo 2).

Bu seçim sonuçları esas alınarak Samsun'un siyasi yapısı incelendiğinde, Samsun'da durumun Türkiye genelinden biraz daha farklı olduğu görülür. Sağ kanat Türkiye genelinde bir kan kaybı yaşarken, Samsun yerelinde durum tam tersidir. Sağ partiler toplam oy oranlarını yüzde 1 arttırarak, Samsun'un siyasi ve toplumsal yapısındaki ağırlığını sürdürmüştür. Partiler bazında ise durum biraz daha farklıdır. Önceki yerel seçimlerin Samsun'daki galibi Adalet Partisi, bu seçimlerde büyük bir gerileme yaşamış ve oy oranını yüzde 49'dan yüzde 39'a düşürmüştür. Bununla birlikte, kıl payı farkla da olsa CHP'nin önünde, birinci parti olmayı başarmış ve belediye başkanlığı seçimini kazanmıştır.

Tablo 3: 1973 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
AP	32.32	39.75
CGP	2.90	1.38
CHP	37.09	38.13
DP	10.75	11.65
MHP	1.33	1.23
MP	0.09	-
MSP	6.20	6.43
TBP	0.41	-
BAGIMSIZ	8.91	1.43
DİĞER	0.00	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-b Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Burada vurgulanması gereken önemli nokta, 1973 Samsun yerel seçimlerinde hem AP, hem de CHP'nin belli oranlarda da olsa oy kaybı yaşadığıdır. Ancak bu seçimlerde Adalet Partisi'ni neredeyse yenilginin eşiğine getiren CHP değil, Adalet Partisi'ne karşı Demokrat Parti'nin gerçek temsilcisi olduğu iddiası ile kurulan Saadettin Bilgiç'in başkanlığındaki DP (Yayman, 2006-a) olmuştur. Özünde AP ile aynı kaynaktan beslenen DP, bu seçimlerde yüzde 11.65'lik oy oranı ile üçüncü parti olmayı başarmış ve Samsun'da AP'ye çok ciddi bir oy kaybı yaşatmıştır (Tablo 3). Erbakan'ın MSP'si ise bu seçimlerde yüzde 6.43 oy oranı ile Samsun'da dördüncü parti olmuş ve Samsun'un siyasi yapısında önemli oranda varlık göstermeye başlamıştır.

1977 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

11 Aralık 1977 tarihinde gerçekleştirilen 1977 yerel seçimlerinde on bir siyasi parti yarışmıştır. 1970'li yıllar, Türk toplumun toplumsal ve siyasal hayatında, büyük karmaşa ve çalkantıların yaşandığı bir dönem olmuştur. 1977 yerel seçimleri de bu siyasi kaos ortamında gerçekleştirilmiş, önemli seçimlerden bir tanesidir.

Bu seçim dönemi Türk siyasi yaşamında, özellikle de yerel seçimler bazında, ilklerin yaşandığı bir seçim dönemi olmuştur. Bu ilklerden belki de en kayda değer olanı, Türk siyasi yaşamında ilk kez sol partilerin oy oranının, sağ partiler toplamının üzerinde gerçekleşmiş olmasıdır. 1968 belediye başkanlığı seçimlerinde başlayan solun Türkiye'de yükseliş trendi, bu seçimlerde tarihi zirvesine ulaşmış ve sol partilerin toplam oy oranı yüzde 48 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4). Sağ partilerin toplam oy oranında da yüzde 2'lik bir artış olmakla birlikte bu artış, sağın Türkiye genelindeki gelenekselleşmiş üstünlüğünü korumasına yetmemiştir.

1977 seçimlerinde yaşanan ilkler partiler bazında da sürmüştü ve seçimin galibi Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur. CHP (Kili, 1976), bir önceki seçimlerde aldığı yüzde 37.09'lük oy oranını yüzde 41.75'e yükselterek, bu seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. CHP il genel meclisi seçimlerinde gerçekleştirdiği bu çıkışı, Türkiye genelinde 1730 belediye başkanlığının 714'ünü kazanarak da somutlaştırmıştır (Tablo 5). DP ise, bu seçimlerde Türkiye genelinde toplam 699 belediye başkanlığı kazanmıştır.

Tablo 4: 1977 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli (Belediye Başkanlığı)	Samsun (İl Genel Meclisi)
1977 Sağ Partiler Toplamı	46.23	56.52
Sol Partiler Toplamı	48	42.75
Diğerleri	5.77	0.73
Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-c Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Tablo 5: 1977 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

	Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
	Sayı	(%)
1977 Sağ Partiler Toplamı	807	46.65
Sol Partiler Toplamı	714	41.27
Diğerleri	209	12.08
Toplam	1730	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-c Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Bu seçimlerin partiler bazındaki bir başka önemli sonucu da, Milliyetçi Hareket Partisi'nin Türkiye'nin siyasi yapısı içindeki hızlı yükselişidir. 1973 il genel meclisi seçimlerinde yüzde 1.33 oy oranı ve 5 belediye başkanlığı ile marjinal bir parti görünümü sergileyen MHP, 1977 il genel meclisi seçimlerinde gücünü 4 kat arttırmış ve yüzde 6.62'lik oy oranına (Tablo 6) ulaşmıştır. Türkiye genelinde kazandığı toplam 55 belediye başkanlığı ile de, kitle partisi olma yolundaki ilerleyişini sürdürmüş ve kazandığı belediye başkanlığı sayısı bakımından en büyük dördüncü parti konumuna yükselmiştir. MSP ise bir önceki seçimlerdeki gücünü korumuş, oy oranı

bakımından il genel meclisi seçimlerinde dördüncü sıraya yükselmiştir. Kazandığı 48 belediye başkanlığı ile de, MHP'nin ardından beşinci sırada yer almıştır. Demokrat Parti ise, oy oranını yüzde 10'dan yüzde 1'e düşürmüştür..

Tablo 6: 1977 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
AP	37.10	44.28
CGP	0.63	0.40
CHP	41.73	42.51
DP	1.00	0.83
MHP	6.62	4.80
MSP	6.91	6.51
SDP	0.03	-
TBP	0.23	-
TİP	0.51	0.24
TSİP	0.23	-
BAGIMSIZ	5.00	0.34
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-d Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Samsun özelinde ise durum Türkiye genelinden çok daha farklıdır. İl genel meclisi seçimlerinde sağ kanat kısmi bir güç kaybı içinde ve sol kanat önemli ölçüde güçlenmeye başlamış olsa da, sağ partiler Samsun'daki geleneksel üstünlüğünü yine de sola kaptırmamıştır. Adalet Partisi, Samsun il genel meclisi seçimlerini, yüzde 44.28 oy oranı ve yüzde 2'den az bir oy farkı ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin önünde tamamlamıştır. Samsun belediye başkanlığını da yine AP adayı kazanmıştır. Milliyetçi Hareket Partisi ise, Türkiye genelinde gerçekleştirdiği başarının bir benzerini Samsun yerelinde sergilemiştir: Daha önce yüzde 1.23'lük siyasi gücünü, 4 kat artırarak yüzde 4.80'e taşımış ve Samsun'un siyasi yapısı içinde dördüncü büyük parti konumuna ulaşmıştır. Öte yandan Erbakan'ın

Milli Selamet Partisi de, yüzde 6.51'lik oy oranı ile Samsun'da, bir önceki seçimlerdeki gücünü korumuştur.

1984 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

25 Mart 1984 tarihinde gerçekleştirilen 1984 yerel seçimlerinin, "12 Eylül ara rejimi'nden" sonra yapılan ilk yerel seçimler (Şener, 2006) olması nedeniyle, yakın Türk siyasi tarihinde ayrı bir yeri vardır. Bu seçimlerde iktidar mücadelesine altı siyasi parti katılmıştır: Anavatan Partisi (ANAP), Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP), Doğru Yol Partisi (DYP), Halkçı Parti (HP), Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ve Refah Partisi (RP). Özal'ın Anavatan Partisi, 1983 genel seçimlerinde kazanmış olduğu iktidar partisi olma avantajlarını da kullanarak, seçimlerden birinci parti olarak ve önemli bir oy desteğiyle çıkmıştır.

Siyasi yelpazenin sağ kanadı, 1983 genel seçimlerinde girdiği toparlanma sürecini bu seçimlerde de, çok büyük oy artışı ile sürdürmüştür. Bir önceki belediye başkanlığı seçimlerinde, Türkiye genelinde aldığı toplam oy bakımından solun gerisinde kalan sağ partiler, yüzde 46 olan oylarını yüzde 60'a taşımışlardır. Sol partilerin aldığı toplam oy oranı göz önünde bulundurulduğunda, 1980 darbesinin Türkiye geneli açısından siyasi sonuçları, daha çarpıcı bir şekilde gözler önüne serilir: 1980 öncesi son yerel seçimlerde, Türkiye'nin genel siyasi yapısı içinde yüzde 48'lik tarihi bir başarıya imza atan sol kanat, darbe sonrası ilk yerel seçimlerde, yereldeki siyasi gücünün üçte birini yitirmiştir. Olayın daha da çarpıcı boyutu, bir önceki seçimleri galip bitiren sol kanat (Kışlalı, 1994), darbe sonrasında sağ partiler toplamının ancak yarısı kadar, yani yüzde 32.63'lük bir oy oranına ulaşabilmiştir (Tablo 7). Bu sonuçlar, Kenan Evren liderliğinde gerçekleştirilen 1980 darbesinin (Yetkin, 1992), Türkiye'de sol kanadı zayıflatıp, sağ siyaset kültürünü ön plana çıkarmak ve güçlendirmek gibi bir işlevi yerine getirdiğini göstermektedir (Kırçak, 1994).

Konu çıkarılan belediye başkanlığı sayısı bakımından irdelendiğinde de bulgular, yukarıdaki yorumları destekler doğrultudadır. Darbe öncesi son yerel seçimlerde Türkiye genelinde 1730 Belediye başkanlığının, 714'ünü kazanan sol partiler, bu seçimlerde 1700 belediye başkanlığının ancak 372'sini kazanabilmişlerdir. Bir başka anlatımla, darbe öncesinde yerel gücün yüzde 41.27'sini elinde tutan sol kanatın, darbe sonrası yerel seçimlerde elinde ancak yüzde 21.88'lik bir güç kalmıştır. Sağ kanat ise darbe öncesi

yüzde Türkiye'de belediye başkanlıklarının yüzde 46.65'ini elinde bulundururken, darbe sonrasında bu güçlerini neredeyse yüzde 71.88'e taşımıştır (Tablo 8).

Tablo 7: 1984 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli (Belediye Başkanlığı)	Samsun (İl Genel Meclisi)
1984 Sağ Partiler Toplamı	64.23	67.15
Sol Partiler Toplamı	32.63	32.85
Diğerleri	3.14	0
Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-e Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Tablo 8: 1984 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

	Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
	Sayı	(%)
1984 Sağ Partiler Toplamı	1222	71.88
Sol Partiler Toplamı	372	21.88
Diğerleri	106	6.24
Toplam	1700	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-e Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

1984 yerel seçimleri, partilerin kazandıkları oylar ve belediye başkanlıkları temelinde incelendiğinde de oldukça önemli bulgularla karşılaşılır. Öncelikle vurgulamak gerekir ki, 1983 genel seçimlerinde olduğu gibi 1984 yere seçimlerinin de tartışmasız galibi Özal'ın Anavatan Partisi'dir. Amerika'nın ve Türk iş dünyasının

doğrudan, darbeyi yapan generallerin de dolaylı desteğini alan ANAP, dört eğilimi birleştirme sloganıyla bu seçimlerde de yoluna devam etmiştir (Ahmad, 1993). Ne var ki böylesine bir slogan ancak, ortalığın toz-duman içinde olduğu siyasi karmaşa sonrası geçiş dönemlerinde başarı getirebilirdi. Nitekim de öyle olmuştur: İlerleyen bölümlerdeki bulgular, siyasi eğilimler siyasi örgütlenmelerini tamamlayıp, demokratik yaşamda taşlar yerine oturmaya başladığında, böylesi söylemlerle yola çıkan geçiş dönemi siyasi partilerin başarılarının kalıcı olmayacağını gösterecektir.

Partiler bazında, sol kanadın en güçlü partisi konumuna ise Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ulaşmıştır. SODEP aldığı yüzde 23.35'lik oy oranı ile partilerin Türkiye geneli sıralamasında ikinci sırayı almıştır. Rakibi SODEP'i aşırı solculukla suçlayan (Şener, 2006) ve klasik bir sosyal demokrat parti olma çabasındaki Halkçı Parti (HP) ise, yüzde 8.76'lık bir oy ile dördüncü sırada yer almıştır. Öte yandan, sağ kanadın öteki partileri DYP yüzde 13.25'le üçüncü, MDP yüzde 7.09'la beşinci, MSP'nin mirasçısı konumundaki RP ise yüzde 4.40 ile altıncı sırada yer almıştır (Tablo 9).

Tablo 9: 1984 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
ANAP	41.52	36.78
SODEP	23.35	23.56
DYP	13.25	16.53
HP	8.76	9.29
MDP	7.09	8.95
RP	4.40	4.89
BAGIMSIZ	1.63	-
DİĞER	0.00	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-f Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Bu kez Samsun yerelinde de, Türkiye genelindekine benzer bir tablo söz konusudur. Geçmiş seçim sonuçları temelinde Samsun'da yerleşmeye başlayan "sağ siyaset kültürü", bu seçimler ile birlikte iyice güçlenmiştir. Sağ partiler, bir önceki seçimlerde yüzde 56.52 olan oy oranlarını, yüzde 10'dan fazla arttırarak yüzde 67.15'e taşımıştır. Sol kanat ise Samsun'da da ciddi bir oy kaybı yaşamış ve toplam oy oranları darbe öncesinde yüzde 42.75 iken, darbe sonrasında yüzde 35.62'ye gerilemiştir.

Sağ kanadın büyük partisi ANAP da, il genel meclisi seçimlerinde aldığı yüzde 36.78'lik oy ile, Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da birinci parti konumundadır. Bu belediye başkanlığı seçimlerinde de gelenek bozulmamış, seçimi yine sağ kanattan ANAP'lı aday kazanmıştır. Partilerin Samsun'daki başarı sıralaması da, Türkiye genelinde olduğu gibidir (Tablo 9). Bu seçimlerde solun büyük partisi konumundaki SODEP, Samsun'un siyasi yapısında ikinci parti olarak yer almıştır.

1989 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

1989 Türkiye yerel seçimleri, 26 Mart 1989'da yapılmış ve seçimlerde Anavatan Partisi (ANAP), Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP), Doğru Yol Partisi (DYP), Demokratik Sol Parti (DSP), Refah Partisi (RP), Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP) iktidar mücadelesi vermiştir. Kazanılan belediye başkanlığı sayısı bakımından değerlendirildiğinde, hem il genel meclisi seçimleri, hem de Türkiye genelinde 1989 yerel seçimlerinin, siyasi partiler temelinde Türkiye galibi Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)'dir.

Halkçı Parti (HP) ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)'nin birleşmesiyle Kasım 1985'te kurulan SHP, yerel seçimlerde solun ikinci tarihi çıkışını gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi solun ilk çıkışını, 1977 yerel seçimlerinde Ecevit'in CHP'si gerçekleştirmiş ve Türkiye genelinde kazandığı yüzde 41.73 oy oranı ve 714 belediye başkanlığı ile, Türk siyasi tarihinde çok önemli bir sayfa açmıştı. Bununla birlikte solun bu çıkışı, 1980 askeri darbesiyle durdurulmuştu.

1989 il genel meclisi seçimlerinde SHP, yüzde 28.69 oy alarak, birinci parti olmuştur. Kazanılan belediye başkanlığı sıralamasında da, en yakın rakibi ANAP'tan 82 daha fazla belediye başkanı çıkararak, toplamda 652 belediye başkanlığı ile seçimin galibi olmuştur. Toplam oy bağlamında da sol kanat, darbe sonrası ilk yerel seçim-

lerde yüzde 32.63 olan gücünü, 1989 belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 39.22'ye yükseltmiştir (Tablo 10). Bu rakamlar, 1989 Türkiye yerel seçimlerinin mağlubunun, iktidar partisi ANAP olduğunu açıkça göstermektedir.

Tablo 10: 1989 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli (Belediye Başkanlığı)	Samsun (İl Genel Meclisi)
Sağ Partiler Toplamı	59.48	64.13
1989 Sol Partiler Toplamı	39.22	35.62
Diğerleri	1.3	0.25
Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-g Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Tablo 11: 1989 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

	Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
	Sayı	(%)
1989 Sağ Partiler Toplamı	1225	61.74
Sol Partiler Toplamı	689	34.73
Diğerleri	70	3.53
Toplam	1984	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-g Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

SHP'nin parti bazındaki bu başarısına rağmen, Tablo 10 ve 11'de de görüldüğü gibi, seçim aritmetiği genelinde, yine sağ yelpaze ağır basar. Sağ kanat bu seçimlerde Türkiye genelinde, bir önceki seçimlere oranla yüzde 5'e yakın önemli bir oy kaybı yaşasa da, sol partiler toplamından yüzde 20 daha fazla oy almayı başarmıştır. Kazanılan belediye başkanlıklarının oransal dağılımı bakımından

da aynı değerlendirme geçerlidir: Sağ partiler bir önceki seçimlerde, Türkiye sathındaki belediye başkanlıklarının yüzde 71.88 kazanmışlardı. 1989 seçimlerinde bu oran, yüzde 61.78'e gerilemiştir. Bununla birlikte bu seçimlerde sağ kanat, sol kanatın neredeyse 2 katı daha fazla belediye başkanlığı kazanmıştır.

Tablo 12: 1989 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
ANAP	21.80	16
DSP	9.03	12.40
DYP	25.13	33.41
IDP	0.94	0.97
MCP	4.14	4.92
RP	9.80	8.83
SHP	28.69	23.22
BAGIMSIZ	0.47	0.25
DİĞER	0.00	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: *Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-h Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir*

Samsun özelinde de, oransal farklılıklar olsa da, seçim sonuçlarının sergilediği değişim trendi Türkiye genelindeki duruma paralellik gösterir: Sağ kanat, bir önceki seçimlere oranla yaklaşık yüzde 3'lük bir oy kaybı yaşarken, sol kanat ise gücünü yüzde 3 oranında arttırmıştır. Bir başka anlatımla sol partiler 1984 Samsun il genel meclisi seçimlerinde, toplamda yüzde 32.85'lik gücünü, 1989'da yüzde 35.62'ye yükseltmiştir. Bununla birlikte, sağ yelpazenin Samsun'daki geleneksel üstünlüğü değişmemiş ve sol partiler toplamından yüzde 30 daha fazla oy kazanmıştır (Tablo 11).

1989 Samsun il genel meclisi seçimlerinin partiler bazındaki galibi ise Demirel'in Doğru Yol Partisi olmuştur. DYP, Samsun'daki en yakın takipçisi SHP'ye yüzde 10'luk fark atarak, hem birinci sırada yer almayı başarmış, hem de belediye başkanlığını kazanmıştır. Bir

önceki seçimlerin galibi ANAP ise, yalnızca yüzde 16 oy alarak, üçüncü sıraya düşmüştür. Bu seçimlerin partiler bazında Samsun açısından bir başka önemli sonucu da, Refah Partisi'nin yükselişidir. RP oy oranını yaklaşık 2 kat arttırarak yüzde 8.83'e taşımış ve Samsun'un siyasi yapısı içinde önemli bir yer edinmiştir. Seçimlerin kayda değer bir başka sonucu da Ecevit'in DSP'si ile ilgilidir. Demokratik Sol Parti bu seçimlerde Samsun'da, Türkiye genelinde aldığı oylardan daha fazla bir oy oranına ulaşmıştır: Aldığı yüzde 12.40 oy ile dördüncü büyük parti konumunu kazanarak Samsun'un siyasi yaşamında önemli ölçüde söz sahibi olmuştur.

1994 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

1994 Türkiye yerel seçimleri 27 Mart 1994 tarihinde, toplam 2710 belediye başkanlığı için gerçekleştirilmiştir. Seçimlere Anavatan Partisi, Büyük Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Demokratik Sol Parti, Doğru Yol Partisi, İşçi Partisi, Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Refah Partisi, Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Sosyalist Birlik Partisi ve Yeniden Doğuş Partisi olmak üzere toplam 13 siyasi parti katılmıştır.

Tablo 13: 1994 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli (Belediye Başkanlığı)	Samsun (İl Genel Meclisi)
1994 Sağ Partiler Toplamı	70.13	73.11
Sol Partiler Toplamı	29.09	26.2
Diğerleri	0.78	0.69
Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-i Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

1994 belediye başkanlığı seçim sonuçları incelendiğinde (Tablo 13) sağ yelpazede yaşanan kan kaybının durduğu, görülür. Bunun da ötesinde sağ partiler, Türkiye genelinde çok hızlı bir toparlanıp güçlerini arttırmışlardır: 1989 seçimlerinde yüzde 59.48 olan sağ

partilerin toplam oyu, 1994 belediye başkanlığı seçimlerinde, yüzde 20'den fazla artarak yüzde 70.13'e yükselmiştir. Bu yükseliş, çıkarılan belediye başkanlığı sayısına da yansımıştır. Sağ partiler 1989 seçimlerinde, Türkiye genelinde toplam 1984 belediye başkanlığının 1225'ini kazanırken, 1994 seçimlerinde 2710 belediye başkanlığının 2143'ünü kazanmıştır. Oransal açıdan da, yerel yönetimlerde daha önce yüzde 61.74 olan oransal güçlerini, bu seçimlerde yüzde 79.08'e taşımışlardır (Tablo 14). Sağın bu hızlı toparlanmasında öncülüğü DYP ve ANAP yapmış olsa da MHP ve özellikle de RP'nin bu yükselişe katkısı yadsınamayacak ölçüde büyük olmuştur.

Tablo 14: 1994 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

	Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
	Sayı	(%)
1994 Sağ Partiler Topl.	2143	79.08
Sol Partiler Toplamı	523	19.32
Diğerleri	44	1.6
Toplam	2710	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-i Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Sol kanat ise, sağın bu hızlı yükselişi karşısında büyük bir güç kaybı yaşamıştır. Sol partilerin bir önceki seçimlere göre oy kaybı yüzde 10'a yaklaşmıştır. Bir önceki seçimlerde, Türkiye'de, belediye başkanlıklarının yüzde 34.73'ü sol partilerin yönetiminde iken, 1994 seçimlerinde bu güç, çok hızlı bir düşüşle yüzde 19.32'ye gerilemiştir. Solun yerel yönetimlerdeki bu çok büyük gerileyişinde en önemli rolü SHP oynamıştır. Bir önceki seçimlerde yüzde 28.69 oy oranı ile tarihi bir başarı sergileyerek seçimden galip çıkan SHP; 1994 il genel meclisi seçimlerinde oy oranını yüzde 13.53'e düşürerek (Tablo 15) tarihi bir hezimetle imza atmıştır. Bu başarısızlık, SHP'nin yerel yönetim anlayışının, halk tarafından kabul görmediğinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Solun öteki iki partisinden CHP 64 belediye başkanlığı kazanarak altıncı sırada, DSP ise 23 belediye başkanlığı ile sekizinci sırada yer almıştır.

1994 yerel seçimlerinde, en dramatik sonucu SHP yaşarken, en büyük başarıyı ise Erbakan'ın Refah Partisi gerçekleştirmiştir. Hem çıkardığı belediye başkanlığı sayısı hem de il genel meclisi seçimi oy oranı bakımından ilk iki sırayı sağ kanattan DYP ve ANAP paylaşırsa da RP, bir önceki seçimlerde yüzde 9.80 olan oy oranını, seçim öncesi kamuoyu yoklamalarının tersine (Bayramoğlu, 2006-a), 1994 il genel meclisi seçimlerinde ikiye katlayarak yerel yönetimlerde yüzde 19.14'lük bir güce ulaşmıştır. Bir önceki seçimlere Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) çatısı altında giren milliyetçi kanat, 1994 seçimlerine Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kimliği ile girmiş ve bu partide oy oranını iki kat arttırarak, 118 belediye başkanlığı kazanmıştır. MHP'nin yerel yönetimlerde güçlenerek beşinci parti konumuna yükselmesinde, Alparslan Türkeş döneminde sergilenen "modern", "laik", "kentli" çehresi önemli rol oynamıştır (Bayramoğlu, 2006). Türkeş'in ölümünden sonra genel başkan seçilen Devlet Bahçeli'nin de bu kimliğe sahip çıkması MHP'ye, 1999 genel seçimlerinde daha büyük bir başarı getirecektir.

Tablo 15: 1994 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
ANAP	21.09	17.94
BBP	1.26	1.23
CHP	4.61	8.17
DP	0.53	-
DSP	8.75	9.60
DYP	21.41	27.34
IP	0.28	0.18
MHP	7.95	8.69
MP	0.45	0.40
RP	19.14	16.88
SBP	0.29	0.50
SHP	13.53	8.25
YDP	0.37	0.64

BAGIMSIZ	0.34	0.18
DİĞER	0.00	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-j Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Samsun ili yerelinde de durum Türkiye geneline paralellik götürür. Samsun'un toplumsal ve siyasi yapısında gelenekselleşmiş bir gücü olan sağ kanat, 1989 il genel meclisi seçimlerinde aldığı yüzde 64.13'lik oy oranını, 1994 seçimlerinde yüzde 73.11'e taşıyarak gücüne güç katmıştır. Partiler arasında da, hem Samsun il genel meclisi seçimlerinin hem de belediye başkanlığı seçimlerinin galibi, bir önceki seçimlerde olduğu gibi yine DYP olmuştur. Gerçi DYP, daha önce yüzde 33.41 olan oy oranını yüzde 27.34'e düşürerek ciddi bir güç kaybı yaşamıştır, ancak bütün bunlara rağmen, seçimlerden lider çıkmayı da başarmıştır.

Samsun il genel meclisi seçimlerinin partiler açısından doğruduğu bir başka önemli sonuç da, SHP ile ilgilidir. Bu parti Samsun'da, bir önceki seçimlere oranla çok büyük bir güç kaybı yaşamıştır. Hatta yüzde 23.22'den, yüzde 8.25'e düşen oy oranı dikkate alındığında, bu seçimlerin Samsun'da tartışmasız mağlubununun SHP olduğunu söylemek, abartılı bir değerlendirme olmasa gerek. Sol yelpazenin Samsun'da yaşadığı kan kaybı, partiler genel toplamında da sürmüştür. Sol kanat, bir önceki il genel meclisi seçimlerinde yüzde 35.62'lik bir güç ile, Samsun'un siyasi yapısı içinde önemli bir varlık gösterirken, bu güç 1994 il genel meclisi seçimlerinde yüzde 26.2'ye kadar gerilemiştir.

Samsun'da, partiler sıralamasında ilk üç sırayı, üç sağ parti DYP, ANAP ve RP elde etmiştir. Ancak Samsun il genel meclisi seçimlerinin asıl galibi, liderliği bu seçimde de kaptırmayan DYP değil, oy oranlarını Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'da da yaklaşık 2 kat arttırmayı başaran MHP ve RP'dir. Solun üç büyük partisi DSP, SHP ve CHP'nin Samsun'un siyasi yapısı içindeki payları ise, yüzde 8 ile 9 gibi birbirlerine oldukça yakın oranlarda gerçekleşmiştir.

1999 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

18 Nisan 1999'da gerçekleşen 1999 yerel seçimlerine 20 parti katılmıştır. Bu seçimlerde 14 parti 80 ilin tamamında, 15'i Büyükşehir, toplam 3200 belediye başkanlığı için yarışmıştır. Seçimlere Anavatan Partisi, Büyük Bir-

lik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Türkiye Partisi, Demokratik Sol Parti, Doğru Yol Partisi, Fazilet Partisi, Halkın Demokrasi Partisi, İşçi Partisi, Liberal Demokrat Parti, Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Sosyalist İktidar Partisi ve Yeniden Doğuş Partisi bütün illerde katılmıştır. Barış Partisi, Değişen Türkiye Partisi, Demokrat Parti, Emeğin Partisi, Demokrasi ve Barış Partisi, Özgürlük ve Dayanışma Partisi ise bazı seçim bölgelerinde seçime katılmadı (Bayramoğlu, 2006-b).

Bir önceki seçimlerde olduğu gibi, 1999 belediye başkanlığı seçimleri de, Türkiye genelinde sağ kanadın tartışmasız üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, trend değişmiş, sağ partiler Türkiye genelinde kısmi bir oy kaybı yaşamışlardır. Ancak oy kaybetse de, belediye başkanlıklarının sayısal ve oransal dağılımı bakımından bu seçimin galibi yine sağ kanattır. Şöyle ki, 1994 belediye başkanlığı seçimlerinde sağ partiler, toplam 2710 belediye başkanlığının 2143'ünü kazanarak, Türkiye genelinde belediye başkanlıklarının yüzde 79.08'ine sahip olmuştur. 1999 seçimlerinde ise toplam 3215 belediye başkanlığından 2551'ini kazanarak yüzde 79.35'lik büyük bir güç elde etmiştir.

Tablo 16: 1999 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli (Belediye Başkan.)	Samsun (İl Genel Meclisi)
1999 Sağ Partiler Toplamı	65.78	75.39
Sol Partiler Toplamı	29.11	24.5
Diğerleri	5.11	0.11
Toplam	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-k Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Sol kanadın toplam oy oranında ise, bir önceki seçimlere oranla, değişen fazla bir şey olmamıştır. Her iki seçimlerde de sol partiler, yerel iktidar pastasından yüzde 29 civarında bir pay alabilmiştir (Tablo 16). Kazanılan belediye başkanlığı sayısı ve oranı bakımından da durum aynıdır. Bir önceki seçimlerde 523 belediye başkanlığı ile Türkiye'de yerel yönetimlerin yüzde 19.32'sine sahip olan sol kanat, 1999 seçimlerinde de 3215 belediye başkanlığının 562'sini

kazanarak (Tablo 17), yüzde 29.11'lik oy oranı ile belediye başkanlıklarının yüzde 17.49'una sahip olabilmıştır.

Tablo 17: 1999 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

		Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
		Sayı	(%)
1999	Sağ Partiler Toplamı	2551	79.35
	Sol Partiler Toplamı	562	17.49
	Diğerleri	102	3.16
Toplam		3215	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-k Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Bu seçimler partiler bağlamında da çok çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur. Türk siyasi tarihinde, 1963-1999 yıllarını kapsayan süreçte yapılan bütün yerel seçimlerde, belediye başkanlarının partilere dağılımı temelinde ilk kez, ilk dört sırayı sağ partiler kazanmıştır. Bir başka anlatımla toplam 3215 belediye başkanlığının 779'unu kazanan ANAP birinci sırada, 736 belediye başkanlığı kazanan DYP ikinci sırada, 499 belediye başkanlığı kazanan MHP üçüncü ve 488 belediye başkanlığı kazanan FP dördüncü sırada yer almıştır. Solun bu seçimlerdeki iki büyük partisi CHP ve DSP ise beşinci ve altıncı sırayı paylaşmıştır. Burada vurgulanması gereken önemli bir ayrıntı, DSP belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 15.19'luk oy oranı ile ANAP ve FP'nin ardından üçüncü sırada yer almış olmakla birlikte, kazanılan belediye başkanlığı sayısı bakımından bu başarıyı sürdürememiştir.

Tablo 18: 1999 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
ANAP	15.03	18.68
BBP	1.72	1.99
BP	0.21	-

CHP	11.08	10.66
DBP	0.02	-
DEPAR	0.01	-
DP	0.13	0.07
DSP	18.70	12.42
DTP	0.93	0.98
DYP	13.21	16.22
EMEP	0.09	0.10
FP	16.48	15.56
HADEP	3.48	-
IP	0.21	0.29
LDP	0.10	0.29
MHP	17.17	21.14
MP	0.27	0.46
ODP	0.84	0.87
SIP	0.07	0.26
YDP	0.06	-
BAGIMSIZ	0.18	-
DİĞER	0.00	-
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-l Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Türkiye il genel meclisi seçim sonuçları bakımından ise durum biraz daha farklıdır. Bu seçimlerden yüzde 18.70 oy oranıyla DSP birinci çıkmıştır. Bu partiyi, yüzde 17.17 ile MHP ve yüzde 16.48 ile FP izlemiştir. Dördüncü ve beşinci sırada ise ANAP ve DYP yer almıştır. Yedinci sırada yer alan CHP'nin oyu ise yüzde 11.08'dir. 1999 yılı seçimlerinin sonuçları DSP açısından oldukça anlamlıdır. Bu parti aldığı oy oranı bakımından, il genel meclisi seçimlerinden birinci, belediye başkanlığı seçimlerinden de üçüncü parti olarak çıkmış olmasına rağmen, ancak 189 belediye başkanlığı kazanabilmiştir.

Samsun belediye başkanlığı seçimlerinde ise trend, Türkiye genelinde tersinedir. Belediye başkanlığı seçimlerinde Türkiye genelinde, bir önceki seçimlere göre oy kaybeden sağ kanat, Samsun il genel meclisi seçimlerinde yükselişini sürdürür ve daha önce yüzde 73.11 olan oy oranını, 1999'da yüzde 75.39'a çıkartır. Öte yandan solun Samsun'da gerileyişi bu seçimlerde de sürer. 1994 Samsun il genel meclisi seçimlerinde yüzde 26.2 oy alan sol partilerin oy oranları, bu seçimlerde yüzde 24.5'e (Tablo 18) geriler.

Partiler bazında da, Samsun'da sağ partilerin üstünlüğü sürer. 1999 yerel seçimlerinin Samsun'daki galibi Milliyetçi Hareket Partisi'dir. MHP, 1994 yerel seçimlerinde elde ettiği başarıyı, arttırarak bu seçimlerde de sürdürür: Daha önce yüzde 8'lerde olan oy oranını yüzde 21.14'e taşıyarak, Samsun il genel meclisi seçimlerinde tarihi bir başarı elde eder. MHP, Samsun belediye başkanlığını da kazanıp bu başarısını pekiştirir. Bir önceki seçimlerin galibi DYP'nin Samsun'daki gerileyişi ise, bu seçimlerde de sürer ve oy oranı yüzde 27'den, yüzde 16'ya düşer. DYP bu oy oranı ile son iki yerel seçimlerde Samsun'da sahip olduğu üstünlüğü, MHP'ye kaptırır. Özetle, daha önceki seçimlerin sonuçları gibi, 1999 yerel seçimlerinde de, Samsun'un toplumsal ve siyasal yaşamında, sağ siyaset kültürünün egemenliğini kesintisiz, artarak sürer.

2004 YILI YEREL SEÇİM SONUÇLARI

2004 yerel seçimleri de, Türk siyasi ve toplumsal hayatının en kayda değer seçimlerinden bir tanesidir. Bu seçimler de, sonuçları itibariyle Türk siyasi tarihinde çok önemli sonuçlara yol açmıştır: Sağ siyaset geleneği yerel seçimler temelinde, son 40 yılın en büyük başarısını bu seçimlerde kazanmıştır. Belediye başkanlığı seçimlerinde, Türkiye genelinde alınan yüzde 72.83'lük oy, sağ kanat için tarihi bir başarı olmuştur. Bu seçimler, sol kanat açısından da ilklerin yaşandığı sonuçlar ortaya koymuştur. Tablo 19'da da görüldüğü gibi, aldığı yüzde 26.33'lük oy ile sol kanat bu seçimlerde tarihi bir yenilgiye uğramıştır.

Kazanılan belediye başkanlığı ile ilgili sayısal ve oransal bilgiler de, yukarıda vurgulanan durumu daha net bir şekilde gözler önüne serer. Tablo 20'de de görüldüğü gibi, 2004 yerel seçimlerinde Türkiye genelinde, toplam 3516 belediye başkanlığının 2832'sini sağ partiler kazanmıştır. Bu rakam, sağ partiler açısından yüzde 80.55 gibi tarihi bir orana karşılık gelmektedir. Buna karşın toplam 602 belediye başkanlığı kazanan sol partiler yerelde, yalnızca yüzde 17.12'lik

bir güç elde edebilmişlerdir. Bu oran sol kanat açısından ise, tarihi bir mağlubiyet anlamı taşımaktadır.

Tablo 19: 2004 Yılı Yerel Seçimlerinde Oyların Dağılımı

		Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
		Türkiye Geneli (Belediye Başkan.)	Samsun (İl Genel Meclisi)
2004	Sağ Partiler Toplamı	72.83	82.11
	Sol Partiler Toplamı	26.33	17.82
	Diğerleri	0.84	0.07
Toplam		100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-m Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Tablo 20: 2004 Yılı Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı

		Türkiye Genelinde Belediye Başkanlarının Partilere Göre Dağılımı	
		Sayı	(%)
2004	Sağ Partiler Toplamı	2832	80.55
	Sol Partiler Toplamı	602	17.12
	Diğerleri	82	2.33
Toplam		3516	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-m Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

2004 yerel seçimlerinin partiler bazındaki galibi ise, hiç kuşkusuz Adalet ve Kalkınma partisidir. AKP, Türkiye il genel meclisi seçimlerinde, yüzde 41.89 gibi büyük bir güç elde ederek birinci parti olmuştur. Bu oran, yüzde 18.38'lik oy oranı ile seçimlerden ikinci parti olarak çıkan CHP'nin oylarından, yüzde 128 daha fazladır. Belediye başkanlığı seçimleri ise Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçim zaferini daha görünür kılar. AKP, Türkiye genelinde toplam 3516

belediye başkanlığının, 1950'sini kazanmıştır. Bir başka anlatımla bu parti tek başına, Türkiye genelinde belediye başkanlıklarının yüzde 55.46 elde etmiştir. İkinci parti CHP'nin kazandığı belediye başkanlığı sayısı ise sadece 498'dir. Sayısal bakımından üçüncü sırayı 415 belediye başkanlığı ile DYP, dördüncü sırayı ise 264 belediye başkanlığı ile MHP alır. Beşinci sıradaki ANAP 113 ve altıncı sıradaki SHP ise ancak 72 belediye başkanlığı kazanabilmiştir.

2004 yerel seçimlerinin Samsun ili sonuçları da, Türkiye genelindeki genel değişime paralellik gösterir. Sağ kanat, Samsun il genel meclisi seçimlerinde daha önce kazandığı yüzde 75.39'luk gücü, yaklaşık yüzde 7 oranında arttırarak yüzde 82.11'e çıkarmıştır. Bu durum sağ kanat açısından, son 43 yıllık süreç değerlendirildiğinde, Samsun ili özelinde tarihi bir başarı anlamı taşımaktadır. Çünkü, sağ partiler Samsun il genel meclisinde, 1963'ten bu güne en yüksek temsil edilme oranına, 2004 yerel seçimlerinde ulaşmıştır. Bu sonuçlar, sağ siyaset anlayışının, Samsun halkı tarafından büyük oranda benimsenip içselleştirildiğinin de açık kanıtı olarak kabul edilebilir. Bir başka anlatımla bu seçimler, sağ siyaset kültürünün, Samsun'un toplumsal ve siyasal yapısının belirleyici unsuru olma niteliğini bir kez daha pekiştirmiştir.

Tablo 21: 2004 Yılı Türkiye Yerel (İl Genel Meclisi) Seçimlerinde Partilerin Oy Dağılımı

	Partilere Göre Oy Dağılımı (%)	
	Türkiye Geneli	Samsun
EMEP	0.05	0.02
DSP	2.18	1.46
ANAP	2.50	2.66
BTP	0.47	0.55
AKP	41.89	48.41
BBP	1.16	1.45
IP	0.24	0.27
ODP	0.04	-
LDP	0.00	-
TKP	0.25	0.31
DYP	9.88	11.62

ATP	0.03	-
MP	0.01	-
CHP	18.38	14.76
GP	2.57	1.88
YTP	0.25	-
SHP	5.03	1.02
SP	3.99	2.29
DP	0.04	0.08
MHP	10.37	13.17
BAGIMSIZ	0.67	0.05
TOPLAM	100	100

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projede, Yerelnet 2006-n Verileri Temel Alınarak Düzenlenmiştir

Öte yandan siyasi yelpazenin sol kanadı da, Samsun ili özelinde, incelenen süreçteki en büyük yenilgisini bu seçimlerde yaşamıştır. Bu kanat, 2004 Samsun il genel meclisi seçimlerinde, 1999 seçimlerinde aldıkları yüzde 24.5'lik oy oranına bile ulaşamayıp, yüzde 6.68 oranında oy kaybederek, son seçimlerde sergilediği düşüş trendini zirveye taşımıştır. Sol partiler toplamda aldıkları yüzde 17.82 oy oranı ile, deyim yerindeyse Samsun'da dibe vurmuşlardır.

Siyasi partiler temelinde 2004 yılı yerel seçimlerinde, Samsun'da, en büyük başarıyı Adalet ve Kalkınma Partisi gerçekleştirmiştir. Samsun il genel meclisi seçimlerinde, oyların neredeyse yarısını alan AKP, belediye başkanlığı seçimini de açık ara farkla kazanarak, Samsun'daki başarısını taçlandırmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kazandığı yüzde 48.41 oy desteği (Tablo 21), AKP açısından büyük bir başarı olmanın ötesinde, son 43 yıl içinde Samsun il genel meclisi seçimlerinde, bir siyasi partinin kazandığı en büyük üçüncü oy oranı olması bakımından da büyük önem ve anlam taşır. Hatırlanacağı gibi, incelenen dönemde Samsun'da en büyük temsil edilme gücünü 1963 yerel seçimlerinde yüzde 56.45 oy oranı ile Adalet Partisi (AP) elde etmişti. İkinci büyük başarı da yine, 1968 yerel seçimlerinde 49.63'lük oy oranı ile yine AP tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Adalet ve Kalkınma Partisi'nin elde ettiği bu seçim zaferi, son 35 yıl içinde bir siyasi partinin Samsun il genel meclisi seçimlerinde kazandığı en büyük başarıdır.

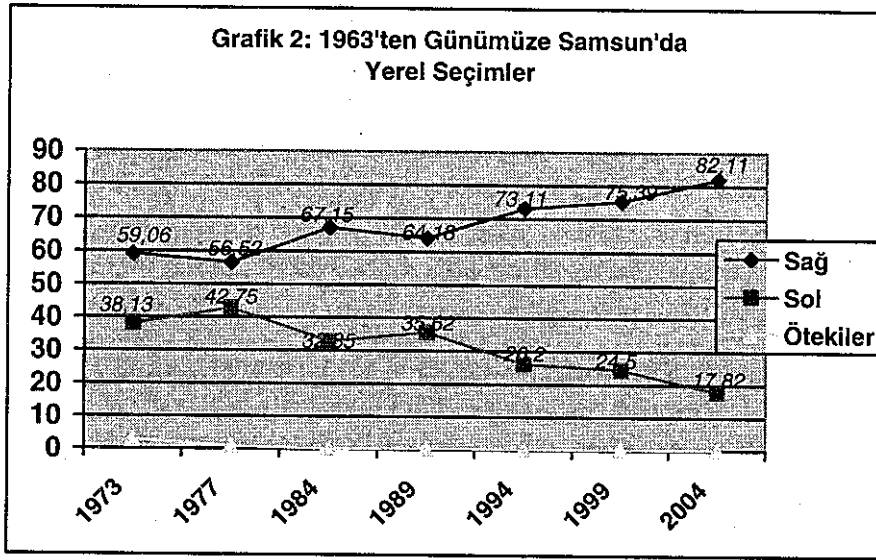
2004 Samsun il genel meclisi seçimlerinde, öteki partiler içinde, başarılı olduğu söylenebilecek tek parti Cumhuriyet Halk Partisi'dir. CHP bu seçimlerde oy oranını, 1999 yerel seçimlerine göre yüzde 4 civarında arttırarak, yüzde 14.76'ya taşımıştır. Bunun dışında, bir önceki seçimlerde ilk 6 sırada yer alan bütün siyasi partiler (MHP, ANAP, DYP, FP, DSP), 2004 yılı yerel seçimlerinde Samsun'da şok sonuçlarla karşılaşmıştır. Yenilginin en büyüğünü ise DSP, ANAP ve önceki seçimlere Fazilet Partisi adı altında katılan SP (Saadet Partisi) yaşamıştır: DSP'nin Samsun'daki temsil gücü yüzde 12.42'den 1.46'ya, ANAP'ın gücü yüzde 18.68'den 2.66'ya, FP'nin gücü ise yüzde 15.56'dan 2.29'a gerilemiştir. MHP ve DYP ise, büyük oranda oy kaybı yaşamış olmakla birlikte, bu partiler güçlerini yüzde 10'un üstünde tutmayı başarabilmişlerdir. Bununla birlikte MHP'nin oy oranının yüzde 21.14'ten 13.17'ye ve DYP'nin de yüzde 16.22'den 11.62'ye gerilediği gerçeği de dikkate alındığında, 2004 yerel seçim sonuçlarının Samsun'da ortaya koyduğu siyasi tablo daha bir belirgin hale gelir.

SAMSUN'UN SİYASİ YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİYASİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Karadeniz Bölgesi'nde, Kızılırmak ve Yeşilirmak deltaları arasında yer alan Samsun, hem coğrafi, hem tarihsel ve hem de toplumsal açıdan bölgenin en önemli şehirlerinden biridir. Bunun da ötesinde Samsun, Türk Ulusu'nun yirminci yüzyılın başlarında, dünyanın emperyalist güçlerine karşı gerçekleştirdiği bir varoluş savaşımı olan, Milli Mücadele'deki yeri ile de yakın siyasi ve toplumsal tarihimiz açısından hayati bir önem taşır. Samsun ilinin siyasi yapısının araştırma konusu olarak seçilmesinin temelinde bu realite yatar. Çalışmada, yapısal-işlevselci sosyoloji geleneğinden hareketle, siyaset sosyolojisinin yöntem ve teknikleri kullanılarak, Samsun'un siyasi yapısı ve Türkiye'nin genel siyasi yapısı içinde Samsun'un yeri incelendi. Bir başka anlatımla, son 33 yılın yerel seçim sonuçları temelinde Samsun'da siyasi erkin oluşumu, şekillenışı, işleyiş ve değişim düzenliliklerinin araştırıldı.

Araştırmanın bulguları, Samsun'un siyasi yapısına, sağ siyaset kültürünün damgasını vurduğunu göstermektedir. Samsun'da sağ partilerin toplam oy oranı, 1970'li yıllarda yüzde 60 civarında seyrederken, takip eden yıllarda önemli bir yükseliş gerçekleştirerek, günümüzde yüzde 80'i aşmıştır. Sol partiler ise yerel seçimler teme-

linde Samsun'un siyasi yapısı içinde, en yüksek temsil gücüne, yüzde 42.75 ile 1977 yerel seçimlerinde ulaşmıştır. Sol kanadın, takip eden süreçte Samsun'un siyasi ve toplumsal yapısı içindeki gücü, sürekli bir gerileyiş trendi içinde olmuştur. Sol partiler, 2004 il genel meclisi seçimlerinde, toplamda aldıkları yüzde 17.82'lik oy oranı ile Samsun'un siyasi yapısı içinde, son 33 yılın en düşük temsil edilme gücünü elde etmiştir.

Kaynak: Araştırmacının 2006 Yılında, Samsun İline Yönelik Gerçekleştirdiği Projedeki Veriler Temel Alınarak Düzenlenmiştir.

Buna karşın sağ partilerin Samsun'da en zayıf olduğu dönem, 1977 yerel seçimleri ile başlamıştır. Bununla birlikte sağ partilerin toplam oy oranları bu seçimlerde de yüzde 56'nın altına düşmemiştir. Sağ yelpaze bir sonraki yerel seçimlerde oy oranını hızla yüzde 60'ın üzerine taşımayı başarmıştır. Sağ kanadın 1984 yerel seçimlerinde sergilediği başarıda, 1980 askeri darbesi de dolaylı rol oynamıştır. Öte yandan 1989 il genel meclisi seçimleri, sağ kanat açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu seçimlerden itibaren sağ kanadın oyları, Samsun'da hep yükseliş trendi içinde olmuştur.

Belediye başkanlığı seçim sonuçları incelendiğinde de, sağ siyaset kültürünün, Samsun'un toplumsal ve siyasal dokusundaki hakimiyeti daha açık bir şekilde gözler önüne serilir: 1973 ve 1977 yerel seçimlerinde Samsun belediye başkanlığını AP adayı kazanmıştır.

1984'te ANAP, 1989 ve 1994'te ise DYP kazanmıştır. 1999 yerel seçimlerinde ise MHP adayı belediye başkanı olmuştur. Görüldüğü gibi, son 33 yıl içinde yapılan yerel seçimlerde Samsun belediye başkanlığını, her zaman sağ partilerden bir aday kazanmıştır. 1963'te Adalet Partisi'nin başlattığı bu geleneğe son halkayı, 2004 yerel seçimleri ile Adalet ve Kalkınma Partisi eklemiştir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, F. (1993), *The Making of Modern Turkey*, London.
- AKBULUT Örsan, 2006-a, *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1963 Yılı Raporu*, TODAİE-YERELNET, 07.02.2006
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1963.php
- AKBULUT Örsan, 2006-b, *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1968 Yılı Raporu*, TODAİE-YERELNET, 07.02.2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1968.php
- AKSOY M., 2000, *Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Giriş*, İstanbul.
- ALBAYRAK Mustafa, 2004, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Ankara.
- ALTUNİŞİK Remzi (vd.), 2004, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*, Sakarya.
- ARSLAN, A. 2005-a, "Tek Partili Dönem Ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi", *İş-Güç- Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, cilt: 7, Sayı: 1, 8.3.2005,
http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=240
- , 2005-b, "The Evaluation Of Parliamentary Democracy In Turkey And Turkish Political Elites". *Historia Actual On-Line*, (Contemporary History Association - Asociacion De Historia Actual) v. 3, n. 6, y. 2005, Spain (Revista Electrónica «Historia Actual On-Line», Año III, N° 6, Invierno 2005), 08.03.2005
<http://www.hapress.com/abst.php?a=n06a10>
- , 2005-c, "1995'ten Günümüze Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi", *III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Kırgızistan Celalabad Kommersiyalık Enstitüsü - Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabad-Kırgızistan, 5-9 Haziran 2005.*
- , 2004, "Türk İktidar Seçkinleri, Kırgızistan Kommersiyalık Enstitüsü, Akademik Bakış", *Türk Dünyası Celalabad İşletme*

- Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 3, ss. 1-9, Kırgızistan, http://www.tdcif.org/a_view.php?pg=arc_view&ex=13*
- , 2003-a, "Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi", *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2003-2, ss. 115-135, Kocaeli.*
- AYATA Ayşe Güneş, 1992, *Cumhuriyet Halk Partisi: Örgüt ve İdeoloji*, Ankara.
- BACHRACH, P. & Baratz, M., 1962, "Two Faces of Power", *American Political Science Review, Vol. 56.*
- BAYRAMOĞLU Sonay, 2006-a, *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1994 Yılı Raporu*, YERELNET, 01.03.2006
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1994.php
- , 2006-b, *Seçim Sonuçlarının Değerlendirmesi 1999 Yılı Raporu*, YERELNET, 16.02.20006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1999.php
- BULMER Martin, 1994, *Sociological Research Methods*, London.
- BÜYÜK LAROUSSE, *Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt: 3, s.1599-1600, İstanbul.
- COLOMER Joseph M., 2005, "The Genral Election in Spain, March 2003", *Electoral Studies, Volume: 24, pp. 149-153.*
- COULSON Andrew, 2004, "Local Politics, Central Power: The Future of Representative Local Government in England", *Local Government Studies, Volume: 30, No: 4, pp. 467-480.*
- ÇEÇEN Anıl, 2000, *İnsan Hakları*, Ankara.
- DAHL R., 1961, *Who Governs?*, New Haven, Yale UP.
- DUVERGER Maurice, 1993, *Siyasi partiler*, Ankara.
- FREY Frederic, 1965, *The Turkish Political Elite*, Massachusetts.
- GILBERT Nigel, 1994, *Researching Social Life*, London.
- GAME Chris, 2004, "Local Elections in Britain", *Local Government Studies, Volume: 30, No: 2, pp. 276-280.*
- GREEN Donald P. (vd), 2003, "Getting Out the Vote in Local Election: Results from Six Door-to-Door Canvassing Experiments", *The Journal of Politics, Volume: 65, No: 4, pp. 1083-1096.*
- GLASGOW, Matt, 2005, "Voting Behavior and the Electoral Context of Government Formation", *Elsevioer Electoral Studies, Volume: 24, pp. 245-264.*
- GOLDER, Garrett & Alvarez, Michael, 2005, "Democratic Electoral Systems Around the World", *Elsevioer Electoral Studies, Volume: 24, pp. 103-121.*
- KIRÇAK, C. (1993), *Türkiye'de Gericilik 1950-1990*, Ankara.
- KIŞLALI, A. Taner, 1994, *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*, Ankara.

- KİLİ, S., 1976, *Cumhuriyet Halk Partisi'nde Gelişmeler 1960-1975*, İstanbul.
- LeDUC Lavrence, 2005, "The Federal Election in Canada", *Electoral Studies, Volume: 24*, pp. 338-343.
- SULLIVAN Michael, 2005, "The Legislative Elections in Indonesia, April 2004", *Electoral Studies, Volume: 24*, pp. 326-332.
- ŞENER Mustafa, 2006, *TODAIÉ Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1984 Yılı Raporu, YerelNET, 28.02.06*
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1984.php
- TEZİÇ Erdoğan, 1976, *Siyasi partiler: 100 soruda*, İstanbul.
- TODAIÉ, 2006-a, *Konya İli 2004 Yılı Yerel Seçim Sonuçları, YerelNET, 26.12.05*, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=42&yil=2004&bbb=4747#baskan
- WONG Chin-Huat, 2005, "The Federal and State Elections in Malaysia, November 2003", *Electoral Studies, Volume: 24*, pp. 311-315.
- YUVAL Fany & Herne Kaisa, 2005, "Sophisticated Behavior Under Majoritarian and Non-Majoritarian Voting Procedures", *Political Behavior, Volume: 27, Number: 3*, Pp. 217-237.
- YAYMAN Hüseyin, 2006-a, *TODAIÉ Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1973 Yılı Raporu, YerelNET, 26.02.06*
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1973.php
- , 2006-b, *TODAIÉ Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1977 Yılı Raporu, YerelNET, 26.02.06*, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1977.php
- YERELNET, 2006-a, *1973 Yerel Seçim Sonuçları, TODAIÉ 15.02.2006*,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1973>
- YERELNET, 2006-b, *1973 Yerel Seçim Sonuçları, TODAIÉ 15.02.2006*,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1973#yil
- YERELNET, 2006-c, *1977 Yerel Seçim Sonuçları, TODAIÉ 15.02.2006*,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1977>
- YERELNET, 2006-d, *1977 Yerel Seçim Sonuçları, TODAIÉ 15.02.2006*,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1977
- YERELNET, 2006-e, *1984 Yerel Seçim Sonuçları, TODAIÉ 16.02.2006*,

- <http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1984>
YERELNET, 2006-f, 1984 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1984
- YERELNET, 2006-g, 1989 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1989>
- YERELNET, 2006-h, 1989 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1989
- YERELNET, 2006-i, 1994 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1994>
- YERELNET, 2006-j, 1994 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1994
- YERELNET, 2006-k, 1999 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=1999>
- YERELNET, 2006-l, 1999 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=1999
- YERELNET, 2006-m, 2004 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
<http://www.yerelnet.org.tr/secimler/index.php?tur=&yil=2004>
- YERELNET, 2006-n, 2004 Yerel Seçim Sonuçları, *TODAİE* 16.02. 2006,
http://www.yerelnet.org.tr/secimler/il_secim.php?ilid=55&yil=2004
- YETKİN, Çetin 1992, *Askeri Darbeler ve Amerika*, Ankara.